

„Dit Pascha, eer dat ik lijde“.

En hij zeide tot hen: Ik heb grootelijks begeerd, dit Pascha met u te eten, eer dat ik lijde. Lukas XXII : 15.

Het Pascha-maal was in Israël een maaltijd van heilige vreugde. Immers het sloeg terug op Israëls verlossing uit Egypteland. Doch juist daarom was het laatste Pascha, dat Jezus met zijn discipelen in de Opperzaal vierde, zoo aangrijpend. Voor hem toch was dit Pascha geen ingang in de vrijmaking, maar een eerste schrede op den donkeren lijdenweg, die hem straks naar Golgotha zou voeren, en hem op Golgotha's heuveltop het bittere Kruis zou doen vinden, waaraan de dood door menschengeweld hem opwachtede.

De discipelen doorzag hier de werkelijkheid nog niet van. Ze verkenden wel in een stemmig die angst, en hen gevoelden deed dat er groote dingen te gebeuren stonden. Maar zoo pas hadden ze het Hosiannah van de Galileërs bekluisd, en Jezus als overwinnaar zich naar de poort van Jeruzalem zien toebewegen. Zoo werden ze in hun overlevingsgedrag op en neder geslingerd. Een ding gevoelden ze schier met zekerheid: Er stond iets te gebeuren. De onzekerheid die nog steeds aanhield, moest eerlang op een beslissing uitloopen. Van daar dat ze eenzijdig de stille hoede koesterden, dat het alles overwinnend Koningschap van Jezus naderende was, en dat hiermede ook hun eigen glorie zou ingaan; maar toch rees die starre hoop niet onbetwist op. Wat ze te Jeruzalem waarnamen, boezemde hun velerlei gedurige vrees en bekommernis in. Zoo telkens reeds was er een groep van bittere vijandschap opgegaan, dat van niets minder sprak dan van hun Meester te doden. Ook was er in de gesprekken van Jezus die ze beluisterden mochten, zoo gedurig, ja, van een heilige eind-uitkomst geprofeet, maar toch steeds onder de bijvoeging, dat een bitter lijden vooraf zou gaan. Ook reeds vroeger, van Caesarea Philippi af, had Jezus zelf hun van een bang lijden en een bitteren dood en daarna eerst van opstanding en glorie gesproken; maar die lange profetie was er nooit bij de jongeren recht ingegaan. Ze hadden dan wel een oogmerk, als ze zich zulk een jammerlijk uitslag van hun Meester voorstelden. Maar wezenlijk zat op hen had al zulke voorzegging duister nog niet geklad. En dan nu het Hosiannah van de Galileërs. Men verstaat het daarom zoo ten volle, hoe ook het Pascha waarom Jezus hen nu met zich verzamelde, toch weer de hoop in hen deed opleven. In heilige vreugde mochten ze zich aan den Paaschdich aanzetten. Zou 't zich nu ten goede keeren? Ze twijfelden nog immer, en voelden hoe een bange onzekerheid zich van hen meester maakte. Hoe nu, toen Jezus, nog eer hij het Pascha ronddeelde, hen overviel met de ontmaskering van den verrader.

Aan den Paaschdich wachte men als eerste begroeting een welkom van Jezus heilige lippen, en in stede hiervan weerklonk door de opperzaal overhoords het schrijnende woord van verraden. Jezus, zoo lezen we toch, zat aan met de twaalf, en toen zij aten, zeide hij: „Voorwaar ik zeg u, dat één van u mij zal verraden!“ Schrik sloeg bij het hooren van dit woord om hun hart. Op wien sloeg dit woord van Jezus? Wie onder hen zou de verrader zijn?

Blijkbaar was Judas Iscariot er in geslaagd, om geen te jammerlijk indruk op zijn medediscipelen te maken. Alleen van Johannes vernemen we, dat hij reeds sinds lang op Judas geen gunstigen blik sloeg. Maar de overige discipelen hadden in 't minst geen rechtstreeks boos vermoeden op hem. We lezen toch niet eens dat ze er Judas op aanzagen. En in stee van vermoeden tegen Judas te doen opkomen, vragen ze velerlei, dat Jezus toch zeggen mocht op wien gedoeld was. Ben ik 't, Here? weerklonk het van alle zijden van den Paaschdich door de zaal. Daarop nu volgde de ontmaskering. Toen aanzelde Jezus niet langer, maar wies hij als met den vinger op Judas, ook al deed hij 't in dezen vorm, dat hij zeide: „Die de hand met mij in den schotel indoopt, die zal mij verraden!“ En hierbij laat Jezus het niet, doch hij ging als in één adem voort, er bij voegend: „De Zoon des menschen gaat wel heen, gelijk van hem gescreven is, maar wee dien mensch, door welken de Zoon des menschen verraden wordt! Het ware hem goed, zoo die mensch niet geboren ware geweest!“

Blijkbaar echter was op dat oogenblik Judas nog niet in zijn eigen ziel bevestigd. Ook hij vroeg toch: Ben ik het, Rabbi? En daarop antwoordde Jezus hem: Hij hebt 't gezegd!

Beter dan Judas zelf doorzag Jezus, hoe 't in Judas hart gold, en naar wat jammerlijke zijde het ten slotte in hem zou overgaan. Het was in Judas ziel een proces, een zondig proces, waarin hij zelf nog hing, maar waarvan Jezus de stellige uitkomst voorzag. Jezus wist en zag waarop 't met Judas zou uitloopen. De verrader bewoog zich reeds uit die diepte van zijn schuld en twijfelachtig hart naar boven. En er viel niet langer te aarzelen, zoo straks reeds zou de verrader in hem doorbreken.

En tegenover dit satanisch proces in Judas ziel, stelt Jezus nu de heilige profetie van zijn gemeente. Zijn volk te wachten stond, rechtstreeks over. Jezus nam het brood en het brood den wijf, en gaf 't zijn jongeren, en nu kwam de voorzeggende die Jezus hieraan vastknoopte. Eerst nam hij den beker met wijn, dankte, en sprak: Neemt dezen en deelt hem onder u, want ik zeg u, dat ik niet drinken zal van de vrucht des wijnstoks, totdat het Koninkrijk Gods zal gekomen zijn. En terstond daarop nam Jezus het brood, en als hij nogmaals gedankt had, brak hij het en gaf het hun, zeggende. Dit is mijn lichaam, hetwelk voor u gegeven wordt. Doet dat tot mijn gedachtenis. Desgelijks nam Hij nogmaals den dronkbeke met het Avondmaal, zeggende: Deze dronkbeke is het Nieuwe Testament in mijn bloed, hetwelk voor u gegeven wordt tot vergeving der zonden. En daarop volgde toen de profetie van de Volending: „Ik zeg u, dat ik van nu aan niet zal drinken van deze vrucht des wijnstoks, tot op dien dag, wanneer ik met u de zelve nieuw zal drinken in het Koninkrijk mijns Vaders.“ Toen zongen zij den lofzang, en ging Jezus met zijn jongeren dan den Olijfberg, en... aan den kant van dien Olijfberg lag Gethsemane!

Ons spreekt dit alles heilijk toe, omdat het mysterie dat hierin school, voor ons onthuld is. Wij kennen Gethsemane en Golgotha. Wij zongen het Immanuel der Verrijzenis. Wij mochten om den heiligen disch ons scharen. En wat we maar nimmer verstaan kunnen is, hoe die discipelen, na Jezus' zoo klare profetie, in slaap vielen bij Gethsemane en dat de indruk van Jezus' reeds morgen

intredenden Kruisdood hen niet derwijs aangreep, dat ze aan niets anders dan aan wat te gebeuren stond, dachten. En toch was het alles anders natuurlijk. Waren wij in hun plaats geweest, zodat er voor ons nog niets gebeurd was, maar alles nog pas te komen stond, we zouden even pijnlijk zijn te kort geschoten, en we kunnen daarom bij elken gang naar het Avondmaal er niet innig genoeg voor danken, dat ons in Gethsemane en Golgotha en in de Verrijzenis op den derden morgen het klare licht is opgegaan. De jongeren schijnen ons zoo onaanvaardig, zoo weinig helder van doorzicht en begrip, en toch, vraagt ge u zelf af, of ge, in hun plaats u bevindende, 't geheim van Jezus' lijden beter doorgrond zoudt hebben, wie durft zich dan boven de jongeren verheffen? Meer nog. Ons is dan nu alles verklaard en toegelicht, en in de laatste trekken zien wij de Volending naderen, en toch, hoe vaak vergissen zelfs wij ons nog door de herinnering van dit alles op de mees onaanvaardig wijze! Hoeveel doorleven deze zeven weken ter gedachtenis aan Jezus' lijden en sterven niet, zonder voor den Kruis van hun hart te kunnen getuigen, dat ze voor 't minst elken morgen en elken avond met hun gedachte en hun voorstelling in Gethsemane en op Golgotha verkeerd hebben. En toch, de weken en dagen grijpen ons door het wee der wereld reeds zoo machtig aan. Zie daarom ook voor uwe toe, dat ook uw doorworstelen van dit wee der wereld niet buiten gemeenschap met uw Heiland omga. Hoe dieper ge in Gethsemane en Golgotha zult inleven, hoe rustiger ge in uw God ook den jammer onzer dagen doorworstelt zult.

Dr. A. K.

Amsterdam, 14 Maart 1919.

Het feit, dat in onze Kerkenorde het recht der gemeentelieden om „degenen te kiezen, door wie zij zullen geregeerd worden“, niet tot uiting komt, is, zooals we opmerkten, vooral daaraan te wijten, dat men de gemeentelieden niet vertrouwde. Het recht erkende men, de uitoefening van dat recht dorst men hun niet te schenken.

Te bevreemden behoeft dit niet, wanneer men zich een oogenblik indenkt, in welk een toestand de gemeenten zich in de 16e eeuw bevonden, kort nadat de Reformatie had plaats gevonden. Van een zilver doorwerking van deze reformatie was, althans overal waar de Overheid voor de reformatie partij koos en deze schier met geweld doorvoerde, geen sprake. De Kerkgebouwen werden aan den Roomschen eeredienst ontnomen en voor den Protestantischen eeredienst ingericht: de pastoren werden algezet en door Gereformeerde predikanten vervangen; en de „grootte hoop“ bleef aan het kerkgebouw getrouwd en ging met de reformatie mede, niet uit innerlijke overtuiging, maar omdat men anders geen kerkelijk leven had. Het was een daad van moed, het eischte geldelijke offers, men moest zelfs zijn rechten als burger er voor prijs geven, om aan de Roomsche Kerk trouw te blijven. En waar voor de meesten dat offer te zwaar was, schikte men zich in de „verandering van godsdienst“ en ging met den grooten hoop mede. Dat deze gemeenten aldus zeer weinig beantwoordden aan wat onze Geloofsbelijdenis als herwezen der Kerk omschrijft, was duidelijk genoeg, maar onze vaderen namen er vrede mede, omdat zij hoopten door den invloed der prediking, der catechisatie en van het huisbezoek allengs deze massale volkskerk voor het Protestantisme te winnen. Maar daarom kon en wilde men aan deze „wilde massa“ geen invloed gunnen door rechtstreeksche verkiezing op de keuze der ambtsdragers. Men beweerde — zooals Koelman in zijn *Het ambt en de plichten der ouderlingen en diakenen* blz. 47 het uitdrukt — dat „in vele gemeenten het meerendeel der gemeentelieden gansch niet bekwaam was om te oordeelen over de bekwaamheden, vereischt in leeraars en regereouderlingen, ja dat sommigen het grootste deel dezer gemeentelieden goddeloos, natuurlijk en onvroem was, zodat zij geen bekwaame personen zouden kunnen of willen verkiezen tot die bedieningen.“

Dat dit bezwaar thans is weggevalen, zal ieder toestemmen. Evenals wie in de 16e eeuw Roomsche wilde blijven, dit uit innerlijke overtuiging deed, zoo is het in de 19e eeuw gegaan, toen door de Separatie en de Doleantie de Kerk weder tot reformatie kwam. De groote hoop der volkskerk ging met deze reformatie niet mede. Er vond een zuivering plaats, zooals in de 16e eeuw niet was gezien. Het was een daad des geloofs, om het kerkegoed prijs te geven, de staatstractementen te laten schieten, den spot en smaad der wereld te dragen om zich bij de Gereformeerde Kerken aan te sluiten. En het zou een grievende krenking en belediging wezen voor deze trouwe mannen, wanneer men nu nog dorst beweren, dat het grootste deel van hen uit goddeloosheid bestond, die geen bekwaame personen tot het ambt zouden kunnen of willen verkiezen. De grond, waarop het kiesrecht hun onthouden werd, is nu weggevalen. In een waarlijk gezuiverde Kerk mogen de gemeentelieden niet van dit recht worden beroofd op grond, dat zij niet waardig of geschikt zijn om het uit te oefenen.

Daarbij komt in de tweede plaats de geheel veranderde positie der gemeentelieden, nu op hen de last neerkomt om voor de instandhouding van den eeredienst en de verzorging der armen te zorgen. De rijke fondsen, die de Roomsche Kerk bezat en die met de Reformatie ten dienste van de Gereformeerde Kerken gesteld werden door de Overheid, maakten dat van de gemeentelieden geen bijdrage voor den eeredienst behoeftte gevraagd te worden en zelfs de verzorging der armen grootendeels uit deze fondsen geschiedde. Ook dit is thans geheel anders geworden. Eigen inkomsten heeft niet een onzer Kerken. Van den Staat ontvangen ze niet enkele cent. De reusachtige bedragen, die noodig zijn voor de instandhouding van den eeredienst, voor de verzorging der

armen, voor de zending en zoo vele andere kerkelijke doeleinden moeten door de geloovigen zelf worden bijeengebracht. Kon het vroeger nog te verontschuldigen wezen, wanneer een Kerkeraad, geheel buiten de gemeente om, een predikant beriep, omdat de gemeentelieden niets voor zijn tractement offenden, thans is dit een onrecht der gemeente aangedaan. Hoe kan men verwachten, dat de offervaardigheid stand zal houden en nog belangrijk zal stijgen, wat met het oog op de veel te lage predikantstractementen wel moet, wanneer de Kerkeraad bij de verkiezing van een predikant de gemeentelieden als onmondige kinderen behandelt en zelfs zonder hen bij die keuze te kennen, een predikant beroept?

Het onrecht daarmede den gemeentelieden aangedaan, is dan ook met af wel in onze Kerken ingezien. Al bepaalt onze Kerkenorde, dat de verkiezing van den predikant door den Kerkeraad zou geschieden, en al liet zij het zelfs niet aan de verkiezing van de ouderlingen en diakenen, om een dubbelte te stellen, toch is reeds toen op tal van plaatsen de gewoonte geworden, dat de gemeentelieden actief aan de verkiezing niet alleen van de ouderlingen en diakenen, maar evenzeer van de predikanten deelnamen. Wie het bekende werk van Bachiene, „Kerkelijke Geographie van Nederland, raadpleegt, waar bij elke Kerk staat aangegeven, hoe de verkiezing van de predikanten plaats vond, kan zien, hoe groot het aantal dezer Kerken was. In sommige provincien, zooals in Friesland, was dit zelfs uitdrukkelijk voorgeschreven.

Het is daarom metterdaad een leemte, dat bij de revisie onzer Kerkenorde op de Synode te Utrecht, dit recht der gemeentelieden niet uitdrukkelijk in de Kerkenorde is geconstateerd. Wel is een zeer bescheiden stap in de goede richting gedaan door bij de verkiezing van ouderlingen en diakenen de mogelijkheid te openen van het inleveren van een grootslijst, maar de Kerkeraad blijft de macht, die te beslissen heeft, of hij zich zelf wil aanvullen, dan wel de gemeentelieden wil laten stemmen, en bij de verkiezing van de predikanten wordt met geen woord van de medewerking der gemeentelieden gerept. Indien in de meeste Kerken de gewoonte bestaat, dat de gemeentelieden ook dan medestemmen, is dit een goedgunstigheid van den Kerkeraad, maar het is niet een recht dat in de Kerkenorde is gegrond. Een herziening van de Kerkenorde op dit punt is dus wel dringend noodig.

Te meer wijzen we hierop, omdat de ontwikkeling van het „ambt der geloovigen“ voor de Kerk zelf van zeer wezenlijk belang is en daarin alleen waarborg ligt voor het zuiver houden van de Kerk.

Het bederf sluip in de Kerk schier nooit van onderen maar van boven in. Het zijn de ambtsdragers, juist zij, die de wachtpost op Sions muren moesten zijn, die het eerst door dit bederf worden aangeast. Zoo is het geschied nadat de Apostelen de Kerk hadden gesticht, want niet uit het volk, maar uit den kring der opzellers is de hiërarchische macht opgekomen, die de Kerk misvormd en van Christus afgevoerd heeft. De ketters en afvallelingen die de Kerk zijn binnengeslopen, kwamen nooit uit het volk, maar uit den kring der geleerden en voorgangers, zooals het voorbeeld van Pelagius en Arius bewijst. En evenals dit in de eerste Christelijke Kerk het geval is geweest, zoo was het ook, toen na haar diepste verval de Kerk in de 16e eeuw tot reformatie is gekomen. Ook toen heeft 't geen eeuw geduurd of de verkeerde machten slopen weer de gezuiverde Kerk binnen en trachten haar aan de waarheid van het Evangelie ontrouw te maken. En ook toen ging deze beweging niet van de gemeente, niet van het volk, maar van de ambtsdragers uit.

Het Arminianisme verbreidde zich van Leiden's Academie onder de predikanten, kreeg daardoor invloed in de Kerk, verligte den geest der gemeenten, terwijl het verzette daartegen in hoofdzaak uitging van de eenvoudige geloovigen, die liever kerk en goed in den steek lieten, dan naar deze prediking der Arminianen te hooren. En evenzo was het, nadat Koning Willem I het Caesarpapistisch instituut aan de Gereformeerde Kerken had opgedrongen. Het rationalisme dat toen in de Kerk zegevierde, glog van de predikanten uit. De machtige reformatoische beweging, die met de separatie begon, was niet aan de predikanten te danken, waarvan slechts een enkele meeging, maar aan het volk, dat trouw aan de belijdenis gebleven was. En in de Hervormde Kerk zelf is de nederlaag van het modernisme en het weer opleven van het Calvinisme eerst begonnen, nadat het coöperatistiel, waarbij de Kerkeraad zich zelf aanvulde, was afgeschaft en elke gemeente in haar recht hersteld werd om te beslissen, of zij de verkiezing zelf wilde ter hand nemen.

Deze les der historie nu mag niet worden veronachtzaamd. De geschiedenis der Kerk leert, dat na elke reformatie een periode van inzinking, verbaast niet meer dan twee of drie geslachten. Het heilige vuur, dat tot de reformatie dreef, dooft dan weer uit. Het geslacht der voortrekkers, dat den berielenden strijd des geloofs gestreden heeft, sterft dan weg. Een nieuw geslacht staat op en neemt hun plaats in. En met dat nieuwe geslacht begint dan de afwijking en verzwakking van het beginsel des geloofs. Het zou dwaas zijn, voor dit gevaar, dat ook onze Kerken bedreigt, de oogen te sluiten. De periode van het geloofsheroïsme ligt achter ons. Zooals na de reformatie in de 16e eeuw nog geen vijftig jaar verlopen was, of in de Kerk zelf stak het Arminianisme het hoofd op, zoo hebben ook wij zulk een strijd te wachten. Er zijn zelfs tekenen genoeg, voor wie de oogen open

houdt, die daarop wijzen. En ook nu gaat die verzwakking van ons beginsel uit niet van het volk, maar van de ambtsdragers. Daarom te meer dringen we er op aan, dat het „ambt der geloovigen“, dat tot dusverre zoo zwak ontwikkeld is, tot rijker levensontplooiing zal komen. Wie ons Gereformeerde volk kent, weet, hoe uitnemende krachten daarin schillen, om het bederf in de Kerk te weren. En al is het ten slotte alleen de Geest des Heeren, die de Kerk voor inzinking en verwording bewaren kan, toch mag door ons geen enkel middel verzuimd worden, dat in die geestelijke worsteling de Kerk steunen en helpen kan.

In hogere regionen.

In de *Stichtse Courant* heeft Prof. Visser onlangs de opmerking gemaakt, naar aanleiding van moeilijkheden met enkele predikanten in onze Kerken gerezen, dat het kwaad in de hogere regionen school en het niet rechtvaardig was de volgelingen te straffen, terwijl de voorgangers vrij uitgingen.

Het gold hier een leerling van de Vrije Universiteit n. Ds. Netelenbos van Middelburg, en een leerling van de Theologische School te Kampen, n. Dr. Veltenaar van Veenendaal, want deze beiden werden met name door Prof. Visser genoemd.

De beschuldiging hier in bedekte termen geuit, raakt dus zoowel de Theologische School onzer Kerken, als de Theologische faculteit der Vrije Universiteit.

Bij deze beide inrichtingen zou het kwaad schillen, dat in de beide leerlingen dezer Scholen aan het licht was getreden.

Nu zal Prof. Visser zulk een aanklacht natuurlijk niet maar klakkeloos neerschrijven. Hij moet hiervoor zeer ernstige bewijzen hebben. Anders brengt men zulk een klacht niet in.

Mogen we hem daarom verzoeken deze bewijzen mede te deelen?

Tegen bedekte beschuldigingen kan niemand zich verdedigen. En het gaat niet aan, tegen twee college's een dergelijke verachtmaking publiek uit te spreken, zonder dat de gelegenheid wordt gegeven, zich hiertegen te verweren.

Beproeft alle dingen.

Naar aanleiding van het schrijven van Marnix, dat we uit de *Groninger Kerkode* overnamen en waarin de uitdrukking voorkwam:

„Nu zijn er die meenen, dat men, omdat een mensch alles mag onderzoeken, ook verkeerde lectuur mag lezen, als het maar kunst is“, zendt Ds. E. Kropveld ons een uitvoerig schrijven, waarin hij tegen deze meening, dat een mensch alle dingen mag onderzoeken, met ernst opkomt en er op wijst, dat deze uitdrukking tot de misbruikte Schriftuurplaats behoort, want dat in I Thess. 5:21 niet staat: *onderzoek* alle dingen, maar *beproeft* alle dingen, wat zeker niet hetzelfde is.

Nu is het geen gewoonte, dat men critiek opneemt op een stuk, dat men uit een ander orgaan overnam, en bovendien is de voorstelling van Ds. Kropveld, alsof Marnix bedoelde positief te zeggen, dat een mensch alles mag onderzoeken, zeker niet juist. Al heeft Marnix zich misschien wat onvoorzichtig uitgedrukt, de bedoeling was duidelijk, dat hij alleen weergaf, wat sommigen *merken*, maar dat deze meening volgens hem verkeerd was.

Toch wilden we aan onzen grijsen Dienaar, die door zijn werke „Misbruikte Schriftuurplaatsen“ zooveel er toe heeft bijgedragen om deze mishandelde teksten in een beter licht te stellen, de gelegenheid niet geheel benemen, om ook tegenover het misbruik van dit bekende tekstwoord te protesteerden. Het is volkomen waar, wat hij opmerkt, dat wanneer men teksten aanhaalt, men dit letterlijk behoort te doen. Het misbruik, dat van dit tekstwoord zoo vaak gemaakt wordt, zou dan vanzelf worden voorkomen.

Stad en Dorp.

De staat van progressieve kerkelijke bijdragen, die we in een vroeger nummer publiceerden, heeft bij enkelen onzer lezers den indruk gewekt, alsof we meenden, dat de daarin gegeven percentage's voor elke gemeente navolging verdienden. Vandaar dat men er ons op wees, dat in dorpen en kleine steden, waar het ledenaantal veel geringer is dan in Rotterdam en de leden der Kerk naar verhouding dus veel meer moeten bijdragen, deze percentage-cijfers zeker niet als voorbeeld zouden kunnen dienen.

Natuurlijk is dit volkomen juist, en we hebben er ook geen oogenblik aan gedacht, dat elke Kerk deelen staat zoo overnemen. Daarom we dezen staat alleen publiceerden was, omdat op zeer gelukkige wijze daarbij rekening werd gehouden zoowel met de vraag, of iemand gehuwd of ongehuwd was, een klein of groot gezin had en of hij naar zijn inkomsten meer of minder kon bijdragen. Maar de vraag, of de hier aangegeven percentage-cijfers voor elke Kerk voldoende waren, hebben we niet besproken. Ons doel was alleen op het juiste beginsel te wijzen, dat de verdeling der lasten naar draagkracht behoort te geschieden en de Kerkeraad daartoe aan de gemeentelieden een handleiding moet bieden.

Wat men ons nu opmerkt, dat de percentage-cijfers voor de hogere klassen veel te laag zijn gesteld (een onzer lezers wil zelfs van de inkomens van f 10.000 en

hooger een percentage van 10 pCt. heffen) is niet juist. Men kan hier niet de verschillende plaatsen over één kam scheren. Iemand met een inkomen van f 5000 op een klein dorp, waar de woninghuur gering is, het leven weinig kost en de belastingen laag zijn, kan natuurlijk maar verhouding veel meer aan de Kerk geven dan iemand, die van datzelfde inkomen in een groote stad leven moet. Op zulk een dorp behoort de man met f 5000 inkomen tot de zeer rijken, in een groote stad heeft hij een zeer matig inkomen.

Maar ook op de dorpen en in de kleine steden mag men voor de grotere inkomens het percentagecijfer niet te hoog stellen, en een percentagecijfer van 10 pCt. zou in elk geval te zwaar worden. Vooreerst heeft zulk een meer goeide niet alleen voor de Kerk te zorgen, maar komen bij hem tal van verenigingen en stichtingen om hulp aankloppen, zodat hij naar verhouding toch reeds veel meer geven moet dan de minder goeide. En in de tweede plaats mag niet vergeten worden, dat de staats- en gemeentebelastingen evenzeer progressief werken en verreweg het zwaarst op de meer goeiden drukken. Onder Israël had ieder een tiende van zijn inkomsten voor den eeredienst te geven, maar thans kan dit niet meer geëischt worden. Het Staatsleven eischt daartoe een te groot deel van het inkomen op.

Ten slotte zij hier nog de opmerking aan toegevoegd, dat de wijze van handelen door een Kerkeraad gevolgd, die eerst, volgens het ons toegezonden bijlet, meedeelt aan elk lid der gemeente, hoeveel ieder naar verhouding heeft bij te dragen en er dan op volgen laat: „volgens deze schaal wordt u geacht in het onderhoud van den eeredienst te kunnen bijdragen de som van f... per jaar“, welke som dan door den Kerkeraad wordt ingevuld, ons onkiesch schijnt en zeker geen aanbeveling verdient. Al wat naaer kerkelijken aanslag of belasting zweemt, behoort in de Kerk van Christus gemeden te worden. Het is in strijd met wat de Apostel zegt, dat God den vrijwilligen gever liefheeft. De Kerkeraad kan en mag aan de gemeentelieden een handleiding geven, hoeveel ze naar verhouding hebben bij te dragen, maar eerst naar iemands inkomsten onderzoek te doen en dan hem persoonlijk een misstieve te zenden met de boodschap, dat de Kerkeraad nu op zooveel van hem rekent, gaat de schreef te buiten. Navolging verdient dit voorbeeld daarom zeker niet.

Dr. H. H. K.

Prof. Grosheide verzoekt ons het volgende wel te willen opnemen:

Hoogachtbare Redactie,

In *Bergopuarts* van 22 Febr. l.l. verscheen een artikel, getiteld: „Prof. Grosheide over Christusveraring“, getekend: „Een Gereformeerde“, waarin een aanval werd gedaan op mijn brochure „Christusveraring“.

Naar aanleiding van het genoemde artikel zoud ik aan de Redactie van *Bergopuarts* het volgende schrijven:

Hoogachtbare Redactie,

Zou ik U beledigd mogen verzoeken aan den schrijver van het stuk Prof. Grosheide over Christusveraring (*Bergopuarts* 22/2 '19) te berichten, dat ik gaarne bereid ben mijn artikel te beantwoorden, mits...

1o. hij mij per partikulieren brief zijn naam bekend maakt. Zijn geheim zal bij mij veilig zijn. Ik geloof in mijn brochure, die geen namen noemt, getoond te hebben, dat het mij niet over personen, maar over zaken gaat. Doch ik kan niet antwoorden, als ik niet weet, met wien ik te doen heb.

2o. hij mij publiek zijn leedwezen betuigt over den minder vriendelijken toon, die — niet alleen naar mijn, maar ook naar ander oordeel — in het bijzonder aan het slot van het stuk is aangeslagen. Ik kan me toch moeilijk voorstellen, dat iemand vrijstelt op het antwoord van een man, wiens werk hij teekent als in het bedoelde artikel is geschied.

Nog verzoek ik U te berichten, dat mocht de schrijver aan de twee gestelde voorwaarden niet voldoen, en dus geen antwoord van mij volgt, ik me voorbehoud overal, waar ik zulks noodig acht, mee te deelen, waarom ik op het artikel niet ben ingegaan.

Met de meeste hoogachting,

Uw dw.,
(w. g.) F. W. GROSHIDE.

De Redactie van *Bergopuarts* was zoo welwillend aan mijn verzoek te voldoen, doch mocht mij meedeelen, dat de schrijver van het bewuste artikel niet van zins was aan de gestelde voorwaarden te voldoen. Ik reken mij daardoor van de verplichting om te antwoorden ontslagen. Nu zou het evenwel kunnen zijn, dat er anderen waren — vooral daar *Bergopuarts* van 22 Febr. l.l. op nogal ruime schaal schijnt te zijn verspreid — die toch wel gaarne zagen, dat ik antwoorde op de tegen mij gericht beschuldigingen. Laten zij dit mij dan even, al is het slechts per briefkaart, berichten, dan ben ik alsnog bereid een wederwoord te schrijven. Daar dit zeer kort kan zijn en eigenlijk slechts een tweetal opmerkingen behoeft te bevatten, vertrouw ik, geachte Redactie, dat U eventueel bereid zoudt zijn, nog een ingezonden stukje van mij op te nemen.

Met dank voor de plaatsing,

Uw dw.,
F. W. GROSHIDE.

Kootwijks Scholen

In hartelijken dank ontrangen van den heer C. M. te Hilversum f 2.

Dringend verzoeken wij U onze scholen te willen steunen.

Dr. J. H. HOUTAGERS.
Voorsitter

Dr. H. B.
te Amsterdam
HET HEELAL

Ten slotte
KUYPER'S
„oneindige
geest“ en d
of de resul
der Schrift
deze vaste
gevonden w

In de Bo
in het Oro
ging van l
de astronoo
dat, terwijl
aan de bes
eest op het
kwam, toen
legde voor
hun aantal.
Maar, dat t
deze nieuwe
en dat dit
aan den ene
onderzoek
geuoet Prof

In aanslu
latere onder
over de vas
Deze ster
merkt, verki
men ze in v
planeten, die
thans wegt t
Deze zeg
velen voort
Wijl zij ech
onze aarde
ook door de
grootte plane
als lichtende
Het dichte
den Melkweg
sprekt.

De Melk
achtige, glat
als een licht
spant, den s
de Zuid-er
leent aan de
Volgens d
nestel in d
weg zich be
Na een u
sterren“ wij
aan de NIKV
nog slechts
aantal in w
„Deze“ nev
die als een
doen, bestaa
wjo, uit ee
bij elkaar ge
zwermt uitze
maar voor
ontaglijke it

Na deze u
dan tot de
gaat, of ou
die wij hets
een telescoop
die evenals
levende wezen

„Deze v
neen te bes
staat dan oo
twijfel.“
Als grond
aan, dat val
en de anders
het licht van
maar dat zij
zelf licht uit
evenals onze
verkeeren.

Verder wij
dat zoo ood
van de nevel
sterren“ van
onderscheide
De verkl
van dit vers
Dr. KUYPER
besprekt, ke
wilt sterren,
Melkweg vo
in den meest
grote sterren,
die meest bij
voorkomen,
koeling zijn
een nog verd
„Gaaf nu
proces van
zou zulk een
lezen en een
planeten, ma
haar geen zo
en te verwar
alleen een e
een toeneem
nulpunt bere
„En men
van zulke dou
zich bevindt
Zijn concl
gevend, noc
kan zijn van
men een glo
zou doodden
levend wezen

„Intussche
p. 64, „is l
gemaakt“ en
hij niet onal
plank waarna
der bewoende

Wat de ge
De „voorst
werelden“ me
door te verp
planeten, die
een bewoonl
dat alle vast
zij dan, wat
planeten wer
bewoonbaar
vaste sterren
dezen maar
eische voors
toch miljoen
Hiernede
wetenschap n
Terecht m